

ПОНЯТТЯ РИНКОВОЇ ВАРТОСТІ БАНКУ ЯК ДІЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. В умовах становлення ринкових відносин неможливо ефективно керувати підприємством без реальної оцінки бізнесу. Іноді вартість підприємства спрощено ототожнюють з вартістю його матеріальних активів. Разом з тим, оцінка вартості підприємства слугує інтегрованим показником ефективності стратегії його розвитку.

В сучасних умовах можливість банку як ділового підприємства здійснювати свою діяльність з метою подальшого розвитку обумовлена рівнем його фінансової стійкості [4, с. 4-5]. При цьому потенційному інвестору потрібно виявити і дослідити фактори, пов'язані з ризиком інвестування в банківський бізнес. Реальна ж оцінка акцій банку фондовим ринком неможлива у зв'язку з тим, що український фінансовий ринок ще тільки формується, він не забезпечений достатньою мірою об'єктивною і достовірною інформацією про діяльність емітентів, ліквідність і вартість їх цінних паперів. Цю проблему доцільно вирішувати на основі оцінки ринкової вартості банку, яка дає уявлення про його діяльність як ділового підприємства, дозволяє оцінити банківські активи і майбутні прибутки. Відтак в основу об'єктивної ринкової оцінки вартості бізнесу повинні бути покладені науково-обґрунтовані прогнози, розрахунки майбутніх грошових потоків. Це вимагає від вітчизняних банків зміни їх стратегії і зосередження уваги не тільки на максимізації прибутків, але і на підвищенні ринкової вартості свого бізнесу та забезпеченні фінансової стійкості банку.

У розвинутих країнах оцінка банківського бізнесу також є важливою ланкою фінансового управління. Сучасний банківський менеджмент базується як на управлінні банківською діяльністю, так і на максимізації ринкової вартості банку. Необхідність в оцінці ринкової вартості банку та його активів виникає не тільки при купівлі або продажу, але також і під час проведення антикризових заходів, ліквідації, злитті та поглинанні.

Аналізу основних аспектів управління ринковою вартістю банку з метою її максимізації присвячені праці багатьох провідних вчених

[1, 3, 5, 7, 8]. Однак, незважаючи на свою актуальність та значний обсяг вагомих наукових робіт з досліджуваних питань, можна констатувати, що саме цей напрям не знайшов достатнього висвітлення в теорії та практичних розробках.

Мета статті. Роботу присвячено обґрунтуванню необхідності оцінки ринкової вартості банку на основі бухгалтерської та економічної моделей управління в умовах нестабільної економіки.

Виклад основного матеріалу. Банки належать до багатофункціональних підприємств ринкової інфраструктури, що оперують на різних сегментах фінансового ринку. Вони згідно з Законом України “Про банки і банківську діяльність” надають клієнтам повний спектр банківських послуг, відіграють роль базової ланки кредитної системи [6]. З іншого боку, банки являють собою своєрідний “продукт”, який повністю або частково може бути задіяний в операціях з купівлі або продажу на ринку згідно з законодавством України [6].

Таким продуктом можуть бути: банк як ділове підприємство, окремі види банківських активів (в т.ч. нерухомість і нематеріальні активи), капітал банку та його зобов’язання. При цьому і покупець і продавець зацікавлені у визначенні достовірної ціни по тій чи іншій операції. Визначення такої ціни можливе лише за допомогою проведення оцінки ринкової вартості банку.

Ринкова вартість банку значною мірою визначається його політикою, спрямованою на розвиток і вдосконалення банківської діяльності. Політика банку виражається у вигляді стратегії розвитку і тактики банку (табл. 1). На етапі стратегічного планування встановлюються довгострокові цілі і розроблюються плани поточної діяльності, які спрямовані на їх досягнення. Завдяки стратегічному плануванню визначаються перспективи розвитку банку, розробляється концептуальна основа для прийняття рішень відносно майбутніх ринків банківських продуктів, структури банківської організації, прибутковості та рівня розвитку. Дж. Сінкі формулює сутність стратегічного планування у вигляді постановки трьох питань [8, с. 362]: де зараз знаходиться організація; у якому напрямі вона розвивається; яким чином вона може дійти туди, куди рухається.

Відповідаючи на ці три головні питання, можна дістати уявлення про процес стратегічного планування банку.

Таблиця 1

Планування розвитку банку як ділового підприємства

Рівень планування	Політика банку	
	Стратегія розвитку	Тактика банку
Сутність	Адаптаційна концепція розвитку банку на довгострокову перспективу	Сукупність методів та засобів реалізації стратегії розвитку
Мета	Максимізація ринкової вартості	Максимізація прибутку
Характеристика	Визначення перспектив розвитку банку, розробка концептуальної основи для прийняття рішень відносно майбутніх ринків банківських продуктів, структури ділового підприємства, прибутковості та рівня його розвитку на основі економічної моделі управління	Вирішення оперативних завдань з використанням бухгалтерської моделі управління

Тактичне планування являє собою другий рівень планування і орієнтується на конкретні заходи, реалізується у формі певного плану дій для досягнення конкретної мети та слугує підтримкою стратегічного плану. Стратегія розвитку банку як ділового підприємства і його тактика пов'язані відповідно з економічною і бухгалтерською моделями управління. Ці моделі широко використовуються західними економістами і можуть бути застосовані при проведенні оцінки ринкової вартості вітчизняних банків [3, 8].

Згідно з бухгалтерською моделлю вартість банку визначається курсом його акцій, який може бути виражений формулою:

$$K_a = K_{cp} \cdot P_a, \quad (1)$$

де K_a – курс акцій банку;

K_{cp} – коефіцієнт, який враховує середньогалузеве співвідношення ціни акції і чистого прибутку на акцію;

P_a – прибуток (чистий) на акцію банку.

Відповідно до бухгалтерської моделі банківський баланс має вигляд:

$$A = Z + BK, \quad (2)$$

де A – активи банку;

Z – зобов'язання банку;

BK – власний капітал.

Бухгалтерська модель достатньо широко використовується в практиці фінансового управління. Однак слід виділити низку суттєвих недоліків, притаманних цій моделі. По-перше, вона ґрунтується на максимізації прибутку і не враховує довгострокову перспективу

розвитку банку. По-друге, методологія і практика її використання не повною мірою охоплює усі фактори ризику у їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. По-третє, система показників, які використовуються, являє собою зведення відокремлених характеристик, часто не пов'язаних між собою. Основні напрями вдосконалення методологічних та теоретичних принципів визначення ринкової вартості банку впливають, передусім, із загальних напрямків удосконалення діяльності банків в умовах трансформації економічного розвитку країни на основі економічної моделі управління.

Відповідно до економічної моделі ринкова вартість банку залежить від майбутньої вартості грошових потоків, дисконтованих за ставкою процента зваженою на ризик. Застосування цієї моделі пов'язане із стратегією банку, яка передбачає визначення перспектив його розвитку і має на меті максимізацію ринкової вартості (див. табл. 1).

Баланс банку відповідно до економічної моделі має такий вигляд:

$$A_{pv} + AN_{pv} = Z_{pv} + BK_{pv}, \quad (3)$$

де A_{pv} – ринкова вартість активів банку;

AN_{pv} – ринкова вартість нематеріальних активів банку;

Z_{pv} – ринкова вартість зобов'язань банку;

BK_{pv} – ринкова вартість власного капіталу.

Цей підхід враховує такі фактори як рівень ризику і рівень доходу на акцію. Деякі автори стверджують, що вартість банку адекватна вартості його власного капіталу, враховуючи регулятивний вплив з боку центрального банку [3, 8]. Вони пов'язують такий підхід з головною метою фінансового управління – максимізацією ринкової вартості. При цьому необхідно визначити, що являє собою капітал банку як ділового підприємства.

Власні кошти, або власний капітал банку – це кошти, що безпосередньо належать банку. Вони мають порівняно невелику питому вагу (близько 10 %) у загальному банківському капіталі (пасиви балансу банку), але виконують важливі функції: захисну, регулюючу й оперативну [4, с. 81-82].

Капітал банку складається із суми основного капіталу (капітал 1-го рівня) і додаткового капіталу (капітал 2-го рівня).

Згідно з Інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні *основний капітал* складається з таких елементів [2]:

- а) фактично сплачений зареєстрований статутний капітал;
- б) розкриті резерви, що створені або збільшені за рахунок нерозподіленого прибутку; дивіденди, що використовуються на

збільшення статутного капіталу; емісійні різниці; резервні фонди, що створюються згідно із законами України; загальні резерви, що створюються під невизначений ризик у процесі проведення банківських операцій; прибуток минулих років; прибуток минулих років, що очікує затвердження.

Загальний розмір основного капіталу визначається з урахуванням розміру очікуваних (можливих) збитків за невиконаними зобов'язаннями контрагентів.

Додатковий капітал має такі елементи:

- 1) резерви під стандартну заборгованість інших банків;
- 2) резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями банків;
- 3) результат переоцінки статутного капіталу з урахуванням індексу девальвації чи ревальвації гривні;
- 4) результат переоцінки основних засобів;
- 5) прибуток поточного року;
- 6) субординований борг, що зараховується до капіталу (субординований капітал).

До субординованого капіталу належать кошти, залучені як в національній, так і в іноземній валюті, на умовах субординованого боргу на підставі угоди на строк не менше п'яти років, зі щорічним зменшенням розміру цих коштів на 20 % їх первинного розміру протягом п'яти останніх років угоди. Якщо ці кошти залучені в іноземній валюті, то вони перераховуються у гривні за курсом НБУ на дату укладення угоди. Розмір субординованого капіталу не може перевищувати 50 % розміру основного капіталу [2].

У заходах, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості слід враховувати співвідношення активів і акціонерного капіталу банку, яке визначає показник мультиплікатора акціонерного капіталу (*МАК*):

$$МАК = \frac{A}{AK}, \quad (4)$$

де A – активи банку;

AK – акціонерний капітал.

Звідси випливає, що чим більше значення цього показника, тим більший рівень банківських ризиків і вірогідність втрат комерційного банку. Це негативно позначиться на його фінансовому стані. Власний капітал відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стійкості банку і є основою нарощування його активних операцій.

На основі вищезазначеного ринкову вартість банку можна представити у вигляді такої моделі:

$$PB_{\sigma} = PB_{\text{вк}} + ПП - ВП, \quad (5)$$

де PB_{σ} – ринкова вартість банку;

$PB_{\text{вк}}$ – ринкова вартість власного капіталу;

$ПП$ – податкові пільги;

$ВП$ – витрати банку поточні.

Згідно з цією моделлю враховується, що банки можуть отримувати податкові пільги при виплаті процентів по вкладах і депозитах, і вони мають поточні витрати, пов'язані із залученням і розміщенням коштів при дотриманні заданого рівня ліквідності та прибутковості, а також при дотриманні вимог НБУ щодо резервування коштів за депозитами та інші поточні витрати. Вартість банку пов'язується із поточною вартістю сукупного грошового потоку по відношенню до його акціонерів (власників). Основним показником ринкової вартості банку у даному випадку слугує поточна вартість акції. Очевидно, чим вона вища, тим вища вартість банківської організації. Разом з тим, слід зауважити, якщо акції банку не обертаються на ринку, або банк заснований у формі закритого акціонерного товариства, або у формі товариства з обмеженою відповідальністю, то визначити цей показник неможливо. Слід також зауважити, що використання економічної моделі для банків пов'язане з певними труднощами при визначенні майбутньої вартості грошових потоків, рівня ризику, розподілу грошових потоків у часі.

Висновки. Отже, незважаючи на свою актуальність, багато питань стосовно оцінки ринкової вартості банку в умовах перехідної економіки України не знайшли свого вирішення. Це пояснюється, передусім, дією суб'єктивних та об'єктивних чинників ринкового механізму, що здійснюють прямий чи непрямий вплив як на самі банки, так і на клієнтів банку та його ділових партнерів.

В роботі обґрунтовані об'єктивні передумови необхідності оцінки вартості банків в умовах нестабільної економіки. Практичне значення роботи визначається тим, що нові підходи і практичні рекомендації можуть бути використані як основа системи підтримки прийняття оптимальних фінансових рішень на рівні банку з одного боку, а з іншого – на рівні державного регулювання з метою дослідження діяльності банків, оцінки їх ринкової вартості та окремих банківських активів.

Список літератури

1. Егерев И.А. Стоимость бизнеса: искусство управления: Учеб. пособие. – М.: Дело, 2003. – 480 с.
2. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.2001 № 368.

3. Коупленд Т., Коллер Т., Муррин Д. Стоимость компаний: оценка и управление: Пер. с англ. – М.: Олимп-Бизнес, 2000. – 576 с.
 4. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с.
 5. Никонова И.А., Шамгунов Р.Н. Стратегия и стоимость коммерческого банка. – М.: “Альпина Бизнес Бунс”, 2004. – 304 с.
 6. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 5-6.
 7. Роуз Питер С. Банковский менеджмент: Пер. с англ. – М.: Дело, 1995. – 768 с.
 8. Синки Дж., мл. Управление финансами в коммерческих банках. – М.: Gatallaxu, 1994. – 820 с.
- Отримано 22.11.2005

Кочетков, В.М. Поняття ринкової вартості банку як ділового підприємства / В. М. Кочетков // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.- Суми: УАБС НБУ, 2005.- Вип. 14.- С. 60-66.